

УДК 316.48:130.123.1

**АНТРОПО-ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР
ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ****THE ANTHROPO-ONTOLOGICAL
MEASUREMENT OF INVESTIGATION
OF SOCIAL CONFLICTS****Жеребятнікова І. В.,**кандидат соціологічних наук, доцент, доцент
кафедри філософії і політології, Харківський
національний економічний університет
ім. Семена Кузнеця (Харків, Україна),
e-mail: iri_vlad19@ukr.net**Zherebiatnikova I. V.,**Candidate of Sociological Sciences, Associate
Professor at the Department of Philosophy and
Political Science, Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics (Kharkiv, Ukraine),
e-mail: iri_vlad19@ukr.net

Проаналізовано окремі аспекти філософського осмислення буття конфлікту як елемента соціальної реальності в контексті антропологічного підходу. Визначено, що для розгляду феномену соціального конфлікту доцільно звернутися до дослідження суперечливої природи людини, її сутнісних характеристик, окреслити загальну структуру індивідуального і суспільного буття сучасної людини. Показано, що питання визначення антропо-онтологічного виміру конфлікту набуває особливого значення щодо розуміння сутності людини як найскладнішого об'єкту пізнання, яка водночас є біологічною і соціальною, розумною і культуротвірною істотою. Виявлено, що кожна людина та кожне суспільство мають потенційну конфліктність, адже стосовно потреб, інтересів та цінностей у них об'єднуються і відстоюються різні аксіологічні й антропологічні пріоритети. Підкреслено тісний взаємозв'язок антропологічних та аксіологічних чинників у конфліктній взаємодії, розглянуто особливу екзистенційну роль цінностей стосовно дослідження та вирішення соціальних конфліктів.

Ключові слова: соціальний конфлікт, антропологічні засади конфлікту, людина, конфліктна взаємодія, цінності.

Analyzed some aspects of the philosophical understanding of the existence of conflict as an element of social reality in the context of the anthropological approach. It was determined that to consider the phenomenon of social conflict, it is advisable to turn to investigation of the contradictory nature of man, his essential characteristics, to determine the general structure of the individual and social being of modern man. It is shown that the question of defining the anthropo-ontological measurement of conflict acquires special significance in understanding the essence of man as a complex object of knowledge, which simultaneously combines biological and social, rational and cultural forms. It has been revealed that every person and every society has potential conflict, because with regard to the needs, interests and values, different axiological and anthropological priorities are justified and defended. The close interrelation of anthropological and axiological factors in conflict interaction is emphasized, the special existential role of values in relation to the study and resolution of social conflicts is considered.

Keywords: social conflict, anthropological bases of conflict, person, conflict interaction, values.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Філософська думка впродовж багатьох століть звертається до проблеми конфлікту, яка стосується найскладніших, суперечливих сторін людського буття. Інтерес до проблематики конфлікту особливо посилюється в кризові, переломні періоди історії, коли виникає потреба осмислити ці суперечності, знайти шляхи подальшого руху вперед. Як слушно зазначає Р. Дарендорф: «Той, хто вміє впоратися з конфліктами шляхом їхнього визнання та розв'язання, той бере під свій контроль ритм історії; той хто втрачає таку можливість, – отримує цей ритм собі в супротивники» [2,

с. 142]. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання визначення філософсько-антропологічного статусу конфлікту, доведення його закономірного вияву як одного з наслідків суперечливої природи самої людини. Людина дійсно становить найскладніший об'єкт пізнання і розуміння, що справедливо навіть у тому разі, коли вона прагне зрозуміти саму себе. Це пов'язано з тим, що людина водночас є біологічною і соціальною, розумною і культуротвірною істотою. Суперечливість породжує численні конфлікти, дрібні й істотні, миттєві та довготривалі, випадкові й закономірні, які суттєво впливають на життєдіяльність індивіда та його соціальну комунікацію. Саме тому філософська рефлексія феномену конфлікту як об'єктивної реальності та специфічного суспільного екзистенціалу, аналіз різного роду конфліктів в антропо-онтологічному контексті постає не тільки актуальною, але й своєчасною і важливою проблемою для більш глибокого розуміння сутності людини та її діяльності.

Очевидно, що інтерпретацій конфлікту може бути визначено безліч, вони виходять із різних ціннісно-нормативних і когнітивних посилянь, різних завдань та цілей. Конфлікт як соціальний феномен вивчають багато наук, такі як соціологія, конфліктологія, психологія, педагогіка, історія, політологія, економіка, які розглядають різні аспекти цього явища. Однак складна й багатогранна сутність самого феномену конфлікту потребує його філософсько-антропологічного осмислення, без якого розуміння конфлікту не може набути належної глибини, а вибір способів і засобів його подолання буде залишатися прийнятним лише на емпіричному рівні. Філософія через напружений її понятійний апарат і методологічні засоби аналізу здатна створити єдину феноменологію конфліктів, сформулювати та розвинути його цілісну концепцію у контексті антропологічної проблематики. У цьому разі вивчення конфлікту стане узагальненим, а не фрагментарним, створить можливості для плідної інтеграції поглядів різних наук на сутність і функції конфлікту в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Конфлікт як один з основних елементів соціальної реальності, що виступає безпосереднім джерелом і механізмом її змін, з давніх часів постійно перебуває у центрі уваги науковців. Сучасні дослідження феномену конфлікту, які розкривають його загальнотеоретичні проблеми, світоглядні та методологічні аспекти, ґрунтуються на доробках таких видатних зарубіжних вчених, як Р. Арон, Дж. Бернард, К. Боулдінг, М. Вебер, Р. Дарендорф, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, Л. Козер, О. Конт, Р. Макк, В. Парето, Т. Парсонс, Х. Таузард, Р. Снайдер та інших. Різноманітне коло конкретних питань конфліктологічного знання в аспекті соціологічного, правового, психологічного, праксеологічного аналізу розглядають в своїх роботах такі вітчизняні науковці, як О. Бабкіна, І. Бекешкіна, Л. Герасіна, В. Горбатенко, А. Дацюк, Ю. Запрудський, А. Ішмуратова,

О. Картунов, О. Маруховська, М. Панов, М. Пірен, В. Перебенесюк, В. Ребало, С. Ростецька, А. Ручка, Ф. Рудич, І. Станкевич, В. Танчер, М. Цюрупа та багато інших. Однак, на наш погляд, при загальній досить значній бібліографії з даної проблематики, недостатньо висвітленими залишаються питання щодо філософського осмислення сутності та проявів конфліктності, зокрема визначення антропологічного підґрунтя конфлікту, яке тісно пов'язане з його розглядом в аксіологічному контексті.

Метою статті є визначення філософських векторів розуміння конфлікту як динамічного типу соціальних відносин, виявлення антропо-онтологічних засад дослідження природи та джерел соціального конфлікту, розгляд сутності конфліктної взаємодії у контексті філософсько-антропологічної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Соціальний конфлікт, разом із згодою і стабільністю, – це притаманна соціуму універсальна форма регулювання взаємовідносин, що обумовлюється необхідністю у відстоюванні індивідами або соціальними групами своїх корінних інтересів. Конфлікт є причиною, умовою і водночас наслідком соціальних змін на всіх рівнях соціальної реальності, набуваючи тим самим властивості всезагальності. Конфлікти, що відбуваються латентно або відкрито, також є свого роду індикаторами якісної вичерпаності розвитку соціальної системи [3, с. 34].

Уявлення про конфлікт як соціальний феномен бере свій початок у філософії через ставлення питання про співвідношення об'єктивного «зовнішнього» світу і суб'єктивного «внутрішнього» світу людини, про відображення «об'єктивного» в «суб'єктивному». Інтерес соціальних наук до конфліктів обумовлено дією конфліктів на суспільство й на різні аспекти взаємодії в соціумі. З іншого боку, розуміння конфліктів і їхньої ролі в суспільстві дозволяє зрозуміти та попередити вчинення дії, регулювати соціальну напруженість (страйки, революції, війни). Спроби виявити роль і місце конфлікту в динаміці життя суспільства становить континуум підходів, де одні автори ставляться позитивно до конфлікту і бачать розвиток суспільства виключно шляхом боротьби, а інші, навпаки, вважають конфлікт побічним фактором руху соціального [6, с. 96–97].

Етимологічний сенс поняття «конфлікт» має походження від латинського слова «*conflictus*» – зіткнення. Слід відмітити, що в сучасній науковій літературі немає єдиного смислового прочитання терміну «конфлікт», кожне визначення акцентує увагу на якійсь одній чи кількох рисах цього надзвичайно багатогранного, багатовимірного та мінливого феномена. Поняття «конфлікт» вживають у таких значеннях: конфлікт як серйозна розбіжність (аксіологічне значення); конфлікт як суперечка (комунікативне значення); конфлікт як активна незгода (праксеологічне значення); конфлікт як протилежність думок та принципів

(пізнана закономірність) (гносеологічне значення); конфлікт як невід'ємна частина життя (онтологічне значення). Отже, виокремлюють різні визначення конфлікту, але всі вони підкреслюють наявність протиріччя, яке приймає форму розбіжностей, якщо мова йде про взаємодію людей. Конфлікти можуть бути прихованими або явними, але в основі їх лежить відсутність згоди, що обумовлена наявністю різноманітних думок, поглядів, ідей, інтересів, точок зору тощо. Розгляд проблематики конфліктів у багатьох аспектах і на різних рівнях соціального і духовного буття відкриває широкий діапазон для соціально-філософського дослідження.

Конфлікт є важливою детермінантою людської активності. Об'єктом розгляду соціально-філософських наук є внутрішньоособистісні, міжособистісні, групові та міжнаціональні конфлікти. Історичний і соціальний досвід, накопичений людьми до початку ХХІ століття, показав, що на формування і рух суспільства впливають специфічні історичні й національні умови життя країн, їхня культурна своєрідність, особливості існування економіки, дії панівної в суспільстві політичної еліти тощо. Але крім цього, соціальні процеси та відносини обумовлено безліччю не тільки об'єктивних, але й суб'єктивних факторів, багато з яких мають важко передбачуваний, багатоваріантний, суперечливий характер. Тут переплітаються різні альтернативи, необхідність і випадковість [4, с. 8].

Слід відмітити, що соціологічні та психологічні теорії, незважаючи на все різноманіття інтерпретацій феномену «конфлікт», пояснення причинності й ролі конфліктів у житті окремої людини та суспільства, підходять до регулювання конфліктів, здебільшого відштовхуються від загальних філософсько-світоглядних настанов. Однією з них є настанова, пов'язана з розумінням конфлікту в контексті сутнісної природи самої людини. Саме відповідь на запитання про природу людини є джерелом філософського теоретизування з інших запитань, що належать до проблематики конфлікту. Філософське пізнання людини, узагальнене, інтегральне розуміння особистості з її долею, місцем у природному і соціальному світі протягом усієї історії людства пов'язане з розумінням феномену «конфлікт» в таких суттєвих аспектах як його сутність, роль конфліктів у житті людини й суспільства, як одна з найнапруженіших дилем для особистості. Крім того, пошук ідеалу людського життя завжди супроводжувала філософська рефлексія щодо раціоналізації та подолання конфліктів [7, с. 5–9].

Як відомо, соціум – це породження людської культури, яка має свою специфіку та характеристики, що суттєво відрізняються від природи. Виходячи з цього, основною відмінністю соціального конфлікту від природного є його характер. Якщо у природі поширені конфлікти більш радикального характеру, як у випадку із кругообігом життя та смерті, із повним руйнуванням і формуванням нових матерій, то

в соціальному середовищі конфлікти покликані стабілізувати відносини між суб'єктами, повернути колишню згоду або вийти на принципово новий рівень соціального партнерства. Звичайно, за такого підходу постає питання, чи вважати конфліктом усі явища антагоністичного характеру, що мають місце як у свідомості індивідів та груп, так і в їхній поведінці на всіх рівнях суспільства, чи лише відкрите протистояння, зіткнення сторін? Логічно припустити, що протиріччя далеко не завжди спричиняють конфлікти. Для перетворення протиріччя у конфлікти необхідним є усвідомлення протилежності інтересів і відповідна поведінка [10, с. 99–100]. Із цього погляду конфлікт виступає, насамперед, як усвідомлене, осмислене протиріччя протилежних або конфронтаційних інтересів сторін, готових вдатися або таких, що вже вдалися, до певного протистояння. Сьогодні правомірно говорити про утвердження підходу, що сама зовнішня ситуація не може автоматично зумовлювати розвиток конфлікту, обов'язковою умовою конфлікту є суб'єктивна невіршуваність ситуації, яка не може бути нічим іншим як інтерпретацією, оцінюванням та сприйняттям її з боку суб'єктів, яке розгортається як емоційно–чуттєве поле конфлікту. Конфлікт обов'язково передбачає усвідомлення протиріччя та суб'єктивну реакцію на нього людини.

Для повноти аналізу умов виникнення, генезису та функціонування конфлікту доцільно, на нашу думку, виділити його суб'єктивну складову, побачити відмінність у потребах, інтересах, мотивах, цілях соціальних суб'єктів (індивідів або груп). Дійсно, жодна конфліктна взаємодія не може не відобразитися в почуттях і розумі людини. Виходячи з цього, можна стверджувати, що будь–який конфлікт є усвідомленням і емоційно–чуттєвим обробленням будь–якого протиріччя.

Отже, для визначення конфлікту як динамічного типу соціальних відносин доцільно звернутися до природи людини та тих її характеристик, які найбільшою мірою пов'язані з потенційною конфліктністю людини. Як зазначав німецький філософ М. Шелер, в людській істоті примхливо поєднуються різноманітні сутнісні властивості, які важко узгоджуються між собою [9, с. 92–93]. Тим більше їм досить складно узгоджуватися з властивостями інших людей, з якими кожному доводиться виконувати спільну діяльність, взаємодіяти в різних сферах чи навіть просто спілкуватися. Слід відмітити, що людина – це особливий вид буття, це система взаємодій соматички, психіки та духу, яка в результаті їхнього синергійного поєднання має складний антропологічний, феноменологічний і водночас онтологічний вимір [1, с. 60–63]. Складність людини (а отже, складність, динамічність і конфліктність суспільного буття, бо людські потреби формують підґрунтя для виникнення суспільних відносин) полягає в тому, що в ній особливим чином поєднуються діалектично протилежні форми буття – матеріальне (тілесне) й ідеальне (духовне, психічне). Також для людини як

феномена буття характерне поєднання природного та соціального, а саме життєвої форми (життя) та раціональної форми (розуму). Виходячи з цього будь–які типи відносин у суспільстві, зокрема конфлікти, мають динамічний вимір, тому що виражають систему матеріальних, духовних, природних та соціальних потреб людини, які перебувають у різних комбінаціях та ієрархії. Дослідження конфлікту як своєрідного феномену в структурі соціуму вимагає висування аксіому про конфліктність людського існування. Кожна людина та кожне суспільство мають тенденцію до конфліктності, бо стосовно потреб, інтересів та цінностей у них обґрунтовуються і відстоюються різні аксіологічні й антропологічні пріоритети.

Усвідомлення філософсько–антропологічних аспектів феномену конфлікту неможливе й без урахування того факту, що спільна діяльність людей та зумовлена нею їхня взаємодія і спілкування відбуваються у складному просторі взаємозв'язків між різними об'єктами, системами та явищами зовнішнього світу. Осць чому ускладнення умов і характеру самого людського буття породжує відповідне ускладнення цілей та характеру взаємодії, неоднозначність, а то й невизначеність ставлення різних її учасників до партнерів, самої взаємодії й своєї участі в ній. Отже, істотними потенційними чинниками конфлікту можуть бути також і феномени людської взаємодії та міжособистісного спілкування, оскільки вони посідають чільне місце серед інших монад у загальній структурі індивідуального і суспільного буття сучасної людини, здійснюючи значний вплив на її фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток, соціалізацію. Усе це позначається на її характері й самопочутті [6, с. 102]. Слід зазначити також ту обставину, що спілкування може виступати як джерелом конфлікту та його середовищем, так і ефективним засобом його подолання.

Отже, сам конфлікт, його складність і суперечливість зумовлено величезною множиною різноманітних чинників об'єктивної та суб'єктивної природи. Водночас обидва два полюси конфліктності ще й активно взаємодіють між собою, посилюючи рівень складності самого конфлікту й пошуку шляхів і засобів ефективного його подолання. Однак необхідність у такому подоланні потребує глибокого проникнення в саму феноменологію та онтологію конфлікту. Уявляється, що цьому може сприяти знайомство із працями відомого німецького філософа Г. Плеснера, одного з родоначальників філософської антропології, який дійшов до філософсько–антропологічних узагальнень через осмислення біофізичних аспектів людського ества, поєднуючи їх із культурно–духовними. Оскільки ж конфлікт є екзистенціалом суто людського походження й одним із модусів людського буття, його сутність також пов'язана як із біофізичною і біопсихічною, так і з культурно–духовною природою людини [5, с. 118–125]. Онтологічний статус конфлікту як екзистенціалу може виявлятися у складній взаємодії індивідуального

й соціального і призводить як до позитивних, так і до негативних наслідків. Подолання ж конфлікту залежить виключно від людини, від її інтелектуального розвитку і морально-етичних позицій, від вихованості та переважання загальної психологічної спрямованості чи то на співпрацю, чи то на конфронтацію.

Сучасна філософська теорія конфлікту, синтезуючи два принципово відмінні погляди, виходить із того, що природі, людині та суспільству властиві як біологічні, психологічні, так і соціальні чинники, що породжують різноманітні та численні конфлікти. З іншого боку, визнають тією ж мірою наявність чинників соціально-психологічного порядку, що обумовлюють прагнення людей співпрацювати. Виходячи із цього, важливо підкреслити цю істотну особливість: природою самої людини через її здатність і прагнення до гармонійних відносин, єдності з іншими людьми передбачено внутрішній ціннісний орієнтир, який мають урахувати в межах процесу оптимізації соціального конфлікту. За будь-яких змін особистості, пов'язаних з накопиченням нею життєвого досвіду, широчинню та глибиною її переживань, характером знань, навичок і умінь, сформованого світогляду, засвоєних норм поведінки, ціннісні орієнтації надають особистості якість визначеності, сталості, цілісності. Ця сукупність ціннісних орієнтацій, соціальна спрямованість особистості у свою чергу визначаються сталою сукупністю суспільних відносин, у котру вступає людина в процесі своєї життєдіяльності [3, с. 41].

Необхідно зазначити, що система ціннісних орієнтацій особистості є одним із суттєвих і недостатньо вивчених чинників впливу на виникнення і подолання конфліктних форм поведінки, адже на підставі цінностей складається ставлення людини до світу, ціннісні орієнтації виступають своєрідною призмою, завдяки якій особистість сприймає та усвідомлює світ. Цінності як самостійні утворення, визначають програму поведінки, забезпечують інтеграцію суспільства, допомагають індивідам здійснювати вибір своєї поведінки в життєво важливих ситуаціях. Система цінностей складає внутрішній стрижень культури, виступає одним з головних мотивів соціальної дії, впливає на потреби та інтереси особистості, її поведінку. Звідси випливає особлива екзистенційна роль цінностей стосовно дослідження та вирішення соціальних конфліктів. Саме цінності постають тим мірилом, яке визначає руйнівну або творчу дію багатомірних моделей розв'язання конфлікту та їхню роль як стратегії гармонізації міжлюдських стосунків.

У цілому, всі типи взаємодій між людьми на антропологічному та аксіологічному рівнях можна умовно поділити на два види: по-перше, конфлікт як прояв агресивних та деструктивних думок, емоцій і почуттів, які пропонують агресивне, негуманне, нетолерантне ставлення до іншої людини, а отже нехтування нею як цінністю; та, по-друге, співпраця, як прояв інтегральних думок, емоцій і почуттів, які є причиною гармонії і

миролюбності поведінки людини стосовно інших, її гуманності, солідарності та толерантності з іншими, а відповідно вказують на ціннісний вимір іншого [4, с. 10–11].

Досліджуючи ціннісні орієнтири та їх вплив на соціальні конфлікти, слід відмітити, що значно недооцінюється роль моральних цінностей у подоланні конфліктів різного характеру. Це пов'язано з тим, що оцінка конфлікту відбувається не з точки зору «добра» і «зла», а як «виграш» або «програш», «прибуток» або «втрата» в результаті обміну, хоча матеріальні об'єкти, як зазначає Дж. Тернер, «включають дещо більше, ніж просто гроші – інші цінності, включаючи схвалення, повагу, вчинки, любов, прихильність і інші менш матеріалізовані блага» [8, с. 304]. Саме моральні цінності для вирішення конфліктних ситуацій є визначальними як для людини, так і для суспільства, в будь-який історичний період розвитку.

Конфлікти принципово розпочинаються (зокрема на рівні тілесних, психічних та духовних потреб) і принципово вирішуються тільки на рівні антропологічних сфер, зокрема на рівні психіки і духу, які можна розглядати як основні засоби досягнення консенсусу, оскільки, продукуючи певні емоції, почуття та інтегральні ідеї, можна досягнути примирення і консенсусу, або ж навпаки, поглиблювати конфліктні ситуації. Всі причини конфліктів та всі засоби їх вирішення залежать здебільшого від бажання і волі людини, вірніше від їх морального, гуманного, солідарного чи аморального, антигуманного і ксенофобського спрямування. Крім цього, всі типи конфліктів мають три основні рівні передумов: 1) емоційно-психологічні, які виражають волю і почуття людини; 2) інформаційно-сміслові або ідеологічні, які виражають основні цінності; 3) технологічні та інституційні, які виражають засоби продукування емоцій і смислів. Тут слід мати на увазі, що всі складові конфлікту та всі його передумови функціонують одночасно, а тому конфлікт – це надзвичайно динамічне явище. Якщо змінюється певна його складова, наприклад, ієрархія або пріоритет цінностей, то конфлікт посилюється чи припиняється. Таким чином, в конфлікті тісно пов'язуються антропологічні та аксіологічні чинники, які взаємокорелюються, оскільки та чи інша цінність «викликає» відповідні емоційні та афективні переживання, які можуть суттєво впливати на конфліктний процес [7, с. 18–19].

Феномен конфлікту існує у різноманітних сферах індивідуального і суспільного життя, саме тому управління ним вимагає розуміння його глибинної сутності, істинних причин і коренів на основі світоглядного та методологічного аналізу конфліктної взаємодії з чітких позицій філософської антропології. Іншими словами, буттєвий сенс конфлікту не можна збагнути поза його розумінням як одного з екзистенціалів людського буття. Оскільки сутність і джерела конфлікту пов'язані зі складною природою самої людини, з величезним розмаїттям відмінностей між людьми, типологія конфліктів є лише досить

умовною. Відмінності у психіці людей, у рівні їх культури, освіченості й вихованості накладаються на відмінності в інтересах і прагненнях та здатні істотно ускладнювати ситуації зіткнення цих інтересів та реагування на них учасників конфлікту. За цих умов дієвою може бути тільки стратегія управління ним, яка ґрунтується на філософсько-антропологічному підході. Для більш глибокого розуміння антропо-онтологічного виміру конфлікту слід також звернути увагу на ту важливу обставину, що сутність і зміст конфлікту, його причини можуть істотною мірою залежати від конкретних особливостей сфери діяльності, соціального і професійного середовища, в якому конфлікт, власне, і відбувається.

Висновки. Таким чином, феномен соціального конфлікту завжди був невід'ємною частиною людського суспільства та змінювався разом із ним. Із примітивного явища первісних народів соціальний конфлікт виріс у потужний високотехнологічний, соціоформувальний механізм, який охоплює велику кількість причинно-наслідкових зв'язків. Сприяння раціоналізації наявних конфліктів з урахуванням їхньої концентрації, а також переважно стихійного, деструктивного характеру, які обумовлені багато в чому змінами в сфері економіки, політики, культури, розглядається сьогодні філософами як завдання величезної науково-практичної значущості. Плуралізм наукових уявлень, множинність можливих інтерпретацій дійсності робить доцільним і необхідним вивчення конфліктів різного рівня світу на антропологічних засадах.

Питання про антропо-онтологічну сутність конфлікту пов'язано з розумінням природи й буття людини, її ціннісних орієнтацій та критеріїв, аксіологічної спрямованості та характеру взаємодії з іншими індивідами, суспільством і державою. Антропологічний підхід може постати як конструктивний для розгляду багатьох вузлових питань конфліктологічного дискурсу, зокрема проблем, які виникли на сучасному етапі розгляду буття конфлікту як елемента соціальної реальності, а саме: – зростання кількісно і трансформування за змістом передумов та причин виникнення конфліктів. Разом з «історично-традиційними» соціально-економічними та політичними причинами дедалі більшого значення набуває протистояння в боротьбі за володіння і використання інформації в різних сферах буття; – зменшення часового інтервалу визрівання й активації між останнім і попереднім конфліктом у межах однієї сфери соціальної реальності; – перебіг конфліктів характеризується непередбачуваністю, нелінійністю та швидкоплинністю [3, с. 40–41]. Існування складних «людиновимірних» систем, що розвиваються та беруть участь у конфліктних процесах, ставить проблематику конфліктів на системний і синергетичний рівень постнекласичної науки.

Отже, конфлікт – це соціальне явище, що діалектично породжується природою суспільного життя й виявляє суперечливі сторони соціальних зв'язків між людьми. Теоретична і праксеологічна

значущість наукового аналізу соціальних конфліктів та протиріч у фокусі антропологічної проблематики зумовлена потребою дослідити вплив функціонування конфліктних явищ і процесів на формування особистості, її поведінку і вчинки; прояснити для учасників конфлікту їх дійсне становище в конфліктному соціокультурному просторі; визначити аксіологічний вектор вирішення та управління конфліктами; осмислити складну взаємодію індивідуального та соціального в природі людини, що спричиняє її потенційну конфліктність. Напрями подальших наукових досліджень мають бути пов'язані з комплексним аналізом соціального конфлікту в різних сферах діяльності людини, що потребує антропологічного обґрунтування всієї конфліктної проблематики, зокрема посилення ціннісно-етичних засад розв'язання та управління конфліктною взаємодією; дослідження аксіологічних детермінант багатогранної природи конфліктного процесу в його цивілізаційному вимірі.

Список використаних джерел

1. Будз, ВП., 2017. 'Самоорганізація суспільної дійсності в контексті її антропологічних засад та аксіологічних чинників: Монографія у 5 т.', Т.3, Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 501 с.
2. Дарендорф, Р., 2002. 'Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы', Пер. с нем. Л. Ю. Пантинной, М.: РОССПЭН, 284 с.
3. Денисенко, ІД., 2013. 'Сучасна теорія конфлікту: проблеми експлікації, демаркації, класифікації', *Український соціум*, №3 (46), с.32–43. [online] Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2013_3_5
4. Завальнюк, ВВ., 2011. 'Філософсько-антропологічні основи дослідження конфліктності світу в епоху глобалізації', *Актуальні проблеми держави і права*, №60, с.7–13.
5. Плеснер, Х., 2004. 'Ступени органического и человек: Введение в философскую антропологию', Пер. с нем., М.: РОССПЭН, 368 с.
6. Пономарьов, ОС., 2013. 'Онтологія конфлікту', *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*, Вип.32–33 (36–37), с.95–104.
7. Сватко, ЮІ., 2015. 'Онтоепістемологія конфлікту як складова конфліктологічної експертизи: індикатори, мова, рішення (за лаштунками інформаційного маскараду)', *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*, с.3–21. [online] Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAApp_2015_175_3
8. Тернер, Дж., 1985. 'Структура социологической теории', М.: Прогресс, 471 с.
9. Шелер, М., 1988. 'Положение человека в Космосе', *Проблема человека в западной философии*, Переводы, Сост. и послесл. П. С. Гуревича; Общ. ред. Ю. Н. Попова, М.: Прогресс, 552 с.
10. Rubin, JZ., Pruitt, DG., Kim, SA., 1998. 'Social Conflict: Escalation, Stalemate and Settlement', N.-Y.: McGraw-Hill, 368 p.

References

1. Budz, VP., 2017. 'Samoorganizacija suspil'noi' dijsnosti v konteksti i'i' antropologichnyh zasad ta aksiologichnyh chynnykyv: Monografija u 5 t. (Self-organization of social reality in the context of its anthropological foundations and axiological factors: Monograph in 5 t.)', T.3, Ivano-Frankivsk: Prykarpats'kyj nacional'nyj universytet im. V. Stefanyka, 501 s.
2. Darendorf, R., 2002. 'Sovremennyj social'nyj konflikt. Oчерk politiki svobody (Modern social conflict. Essay Freedom Policy)', Per. s nem. L. Ju. Pantinoj, M.: ROSSPJeN, 284 s.
3. Denysenko, ID., 2013. 'Suchasna teorija konfliktu: problemy eksplikacii', demarkacii', klasyfikacii' (Contemporary theory of

conflict: problems of explication, demarcation, classification)’, *Ukrai’ns’kyj socium*, №3 (46), s.32–43. [online] Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2013_3_5

4. Zaval’njuk, BB., 2011. ‘Filosofs’ko–antropologichni osnovy doslidzhennja konfliktnosti svitu v epohu globalizacii’ (Philosophical and anthropological foundations of the study of the conflict of the world in the era of globalization)’, *Aktual’ni problemy derzhavy i prava*, №60, s.7–13.

5. Plesner, H., 2004. ‘Stupeni organicheskogo i chelovek: Vvedenie v filosofskuju antropologiju (The Steps of the Organic and Man: An Introduction to Philosophical Anthropology)’, Per. s nem., M.: *ROSSPJeN*, 368 s.

6. Ponomar’ov, OS., 2013. ‘Ontologija konfliktu (Ontology of conflict)’, *Problemy ta perspektyvy formuvannja nacional’noi’ gumanitarno–tehnichnoi’ elity*, Vyp.32–33 (36–37), s.95–104.

7. Cvatko, Jul., 2015. ‘Ontoepistemologija konfliktu jak skladova konfliktologichnoi’ ekspertyzy: indykatory, mova, rishennja (za lashtunkamy informacijnogo maskaradu) (Onto–epistemology of the conflict as a component of the conflict analysis: indicators, language, solution (behind the scenes of the information masquerade))’, *Naukovi zapysky NaUKMA. Pedagogichni, psyhologichni nauky ta social’na robota*, s.3–21. [online] Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAApp_2015_175_3

8. Terner, Dzh., 1985. ‘Struktura sociologicheskoi teorii (The structure of sociological theory)’, M.: *Progress*, 471 s.

9. Sheler, M., 1988. ‘Polozhenie cheloveka v Kosmose (The position of man in space)’, *Problema cheloveka v zapadnoj filosofii*, Perevody, Sost. i poslesl. P. S. Gurevicha; Obslh. red. Ju. N. Popova, M.: *Progress*, 552 s.

10. Rubin, JZ., Pruitt, DG., Kim, SA., 1998. ‘Social Conflict: Escalation, Stalemate and Settlement’, N.–Y.: *McGraw–Hill*, 368 p.

* * *